

VU Research Portal

'Doch in zijn verzen bulken de opgewondenheden': Jac. van Ginneken over Willem Bilderdijk

Noordegraaf, J.

published in

Mededelingenblad van de Vereniging Het Bilderdijk-Museum
2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Noordegraaf, J. (2012). 'Doch in zijn verzen bulken de opgewondenheden': Jac. van Ginneken over Willem Bilderdijk. *Mededelingenblad van de Vereniging Het Bilderdijk-Museum*, 29, 33-34. [9].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

“Doch in zijn verzen bulken de opgewondenheden”

Jac. van Ginneken over Willem Bilderdijk

Jan Noordegraaf

Inleiding

De Nijmeegse hoogleraar Jacques van Ginneken S.J. (1877-1945) was een bekend, maar niet onomstreden taalgeleerde.¹ In 1923 was hij aan de toenmalige Keizer Karel Universiteit aangesteld om onderwijs te geven in de Nederlandse taal- en letterkunde, in de vergelijkende Indogermaanse taalwetenschap en in het Sanskriet. Van Ginneken was een gedreven taalkundige, die er geheel eigen theorieën op nahield, maar aangezien de Nijmeegse leerstoel Nederlandse taal- en letterkunde nog niet gesplitst was, moest hij ook colleges over Nederlandse letterkunde geven. Zoals alles wat hij aanpakte, deed hij ook dit met groot enthousiasme: hij had nu eenmaal de gave van het woord. En op zaterdagochtend hield hij 's morgens van 11 tot 12 een openbaar letterkundecollege voor studenten van alle faculteiten, waar ook talrijke toehoorders van buiten de universiteit op afkwamen.

Die zaterdagochtendcolleges genoten een bepaalde vermaardheid, want Van Ginneken was beslist niet terughoudend in het geven van oordelen over Nederlandse literatoren en over diverse geleerde vakgenoten. Ik geef een paar voorbeelden uit een aantekenschrift van de Limburgse rechtenstudent Anthony Mertens (1915-1996), de latere redactiesecretaris van het weekblad *De Linie*, die in de jaren 1934-1938 het college heeft gevolgd.

Volgens Jacques van Ginneken was Multatuli ‘de eerste psychopaat in de Nederlandse letteren. (Na hem nog velen!)’; als psychopaat had hij ‘gelukkig geen geweten’. Verder was deze auteur ‘sexueel totaal overprikkeld, heeft 5 à 6 vrouwen gehad’. En Willem Kloos, die had ‘reeds veertig jaar verweekte hersens.; d. N. Gids kon je elke maand in een gekkenhuis laten schrijven – (U weet dat onder de gekken altijd een hoop literatoren zijn; daar worden verzen geschreven dat het klappt)’. Albert Verwey, toen nog hoogleraar in Leiden, was volgens Van Ginneken ‘een lelijk, betweterig, wijsneuzig mannetje, die zijn uiterlijk in alles tegen heeft. Hij kan niet praten, is kort van stof (..)’. Over het recente, 114 pagina’s tellende werk van de ‘dienstweigeraar en daardoor klerk op ministerie’ Garnt Stuiveling, *De Nieuwe Gids als geestelijke brandpunt* (1935), klappt Van Ginneken als volgt uit de school: ‘Het boekje is door Overdiep geweigerd als dissertatie: ik zou ’t ook geweigerd hebben! ’t is te dun (...) Vroeg of laat ga ik hem eens verschrikkelijk afbreken in de Taaltuin!!’.

‘Samedi chaque fois / Jacque épate les bourgeois’ stond er op zekere zaterdagochtend op het bord geschreven, en die uitspraak lijkt erg toepasselijk geweest te zijn. Maar op een gegeven moment ging Van Ginneken toch te ver: over het leven van de dichter P.C. Boutens had hij

---

¹ Zie onder meer Gerrold P. van der Stroom, *Jac. van Ginneken onder vuur. Over eigentijdse en naoorlogse kritiek op de taalkundige J.J.A. van Ginneken (1877-1945)*. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU & Münster: Nodus 2012. (Diss. Vrije Universiteit Amsterdam). <http://hdl.handle.net/1871/41412>

zulke dingen gezegd dat de strafrechter erbij te pas had kunnen komen, zo lezen we in de historische beschouwing van Jos Joosten.² Het openbaar college werd daarom als zodanig beëindigd. Voortaan mochten er alleen studenten Nederlands aanwezig zijn.

De jurist Anthony Mertens, die in 1934 zijn eindexamen in Rolduc had gedaan, volgde vanaf 17 november 1934 het zaterdagcollege over de 'letterkunde in Nederland tijdens de XIXe en XXe eeuw'. De eerste drie bijeenkomsten waren – uiteraard – gewijd aan Willem Bilderdijk. Hieronder volgt de neerslag ervan zoals we die in het aantekenschrift van Mertens vinden.³ Ik vind dat 'de manke bochel' Bilderdijk er bij de Nijmeegse hoogleraar niet al te slecht van afkomt.

Van Ginneken over Bilderdijk, najaar 1934

17.XI.'34 BILDERDYK had een zieke voet, zat als een kind dus veelal eenzaam thuis, kon niet spelen, las *dus* veel boeken al vroeg. Studeerde te *Leiden* rechten, werd daarna advocaat, met succes, want hij was redenaar. (was hij *dat* maar gebleven!) schreef 20 delen vaderlandse geschiedenis & 6 deelen grammatica. Hij huwde de schoone vrouw Catharina Rebecca Woesthoven, waarvan hij in 1795 scheidde (vluchtte met Willem V). "Dat is niet goed te praten, te begrijpen is het zeer zeker". In London en Brunswijk leefde hij met Catharina Schweikhardt. In 1827 sloot hij zich met Da Costa bij het réveil samen, in 1831 sterft hij.

Bilderdijk had buitengewoon groote intellectuele capaciteiten en talenten. Au fond beleed hij een volkomen rationalistische denkvorm (oude school) met eenigen heroïschen aanleg (bv. levenslange vereering voor Corneille). Voorbeeld van zijn rationalistische poëmen: "*De ziekte der geleerden*" (didactisch naast *Vondel* te stellen!).

---

² Jos Joosten, *Lijnen en breuken. Een kleine historische beschouwing over het Nijmeegse Instituut Nederlands*. Nijmegen: Van Tilt 1998, p. 23.

³ Anthony Théodore Mertens, *Litteratuurcolleges (Zaterdagochtend) Prof.Dr. Jac. van Ginneken SJ. 1934-1938*. (Privé-collectie).

Bilderdijk is 10 x groter dan Multatuli (die querulant om één ding ...) doch in zijn verzen bulken de opgewondenheden. Bv. *Bredero* is als dichter véél groter, ook in religiositeit. Bilderdijk had een hengstennatuur en stierenbloed, hetgeen hij “fijngevoelde ontboezemingskunst” noemde. Half-gekke extase noemt hij “enthousiasme” (voor God). Fijngevoel is geen hartstochtelijkheid: dat is grof gevoel.

We moeten een medelijdende houding aannemen tegenover [34] hem. De manke bochel had een verzet-protest-complex. Calvinistische heilige. Mislukt genie. We hebben afkeer van zijn leven, eerbied voor zijn werk, medelijden met zijn kunstenaarstragedie die op een misverstand berustte.

ertegen opgekomen: *Simon Gorter* (de vader van H; brieven uit Arcachon)

Busken Huet en *Multatuli* (zie Prinsen)

Tenslotte nog B's verschrikkelijke politieke actie (voor de Oranjes). Zijn grootste fout: *gebrek aan zelfbeheersing*. Een satanische vlam woedde in hem, evenals in Milton (doch deze was als dichter véél groter). De gevallen mens is de diepste maar ook de majestueuze verschijning voor ons.

De grootste intellecten der 19e eeuw waren: *Bilderdijk*

Thorbecke

reeds 20e eeuw: *Abraham Kuyper*

Lorenz

24.XI. '34 “Doxologie van Bilderdijk”

Dit beteekent: literatuurgeschiedenis in de 2e macht, het rythme van een bepaalde periode v. waardeeringen, de up-and-downs van een vereering. Van belang voor de europeese cultuurgeschiedenis (bv. doxologie der Grieken) – voor een persoon zelf is altijd belangrijk de doxologie na zijn dood, vooral wanneer sommige zijner eigenschappen tijdens zijn leven niet voldoende tot uiting zijn gekomen. [*in margine*: Vico, Rembrandt, Nietzsche!]

Zie het gebrom van Brom. Noteer Dr. Jan Wap onzaliger nagedachtenis: katholieke vrijmetselaar. kunstvlooien. Professor is ieder, die een toog aanheeft. *Schaepman* is het type van de mensen die zich doorlopend *dr.* blijven noemen. Het omgekeerde van een minderwaardigheidscomplex.

Welnu, WAP maakte zich meester van de nalatenschap van Bilderdijk zooals Miek Janssen zich van die van Toorop meester maakte. Dit doen verklaart het gekke doen van Alb. Thijm met Bilderdijk: alleen aanneembaar, wanneer men B. als een genie erkent. Dr. Nuyens aan Thijm: “Ik val in slaap bij de Gesch. des Vaderlands”. Vraag: “Hoe is t' nu eigenlijk met de Nederlandse beroerten gegaan?”

Pater Hoogstraten SJ's “Studiën en kritieken” waren het litterair Evangelie onzer jeugd. Zijn oordeel over B. – *Schaepman* kon B. niet uitstaan.

Bij de niet-katholieken: B. is voortgezet in de calvinistische Jood *da Costa*. Groen v. Prinsterer's Vaderl. Gesch. is totaal geïnspireerd op da Costa. ~ *Potgieter* kan B. niet uitstaan. *Huet* wacht totdat Da Costa dood is, om Bilderdijk aan te vallen.

S. Gorter in een mooi stuk valt hem eveneens aan, *Vosmaer* dito (de vader van De Nieuwe Gids, vriend van Perk).

Op 17-jarigen leeftijd heb ik uitgebruld “Jongelingsdroom”.

Bilderdijk wàs een verlengde puberteit.

Daarentegen, *Van Lennep*, een liberale arrivistische gladdekker, begon direct *Vondel* te verheerlijken. (Vondel-editie, van één man!).

~ Het monsterverbond tussen Calvinisten en Katholieken wat betreft de *politiek*, spruit voort uit deze doxologie van B. Beiden *tegen* Bilderdijk, *tegen* Kuyper (brochure B.-mythologie). Dergelijke figuren tellen nog 50 jaar na hun dood en *stemmen* voor duizenden [Ik ben literatuurliedhebber als functie van de sociologie!].

Ruys had zijn Schaepman-huis beter Bilderdijk-huis kunnen noemen.

Over 30 jaar zal dit niet meer gezegd worden!

1.XII. 1934 *Bilderdijk*. Vgl. het uitstekende boek van mijn collega Brom, “Romantiek en katholicisme in Nederland”, 2 dln. (voorstudie voor een leven van Thijm!)

Bilderdijk leefde de eerste 50 jaren mistroostig. Een groot volk komt altijd uit 't ijs of uit de woestijn! B. vluchtte als geborneerd Hollander en keerde terug als cosmopoliet, geheiligd door ellende.

Bilderdijk. Thorbecke. Kuiper.

Bilderdijk is de groote geest, die 30 jaren lang het Nederlandse volk aan een touwtje heeft geleid. Als priv.-doc. leidde hij een aantal revolutionnaire aristocraten (zij verfoeiden de 18^e eeuw, en wilden een traditie houden door terug te gaan naar de Middeleeuwen – zie de 20 deelen Vad. Gesch. van B., waaruit het reveil geboren is.

Hij heeft de *Christus* gered, trots de Aufklärung, trots Lessing, trots Kant, zie: “Ik ben óók een knappe vent en geloof tòch aan Christus”. ~ Hij bracht ons land in een andere geestessfeer; tot 1860 heerste hier een geloovige sfeer, daarna kwamen Multatuli en Pierson, toen kregen ze “de jeuk van het schandaal”.

Brom noemt Bilderdijk de Christoffor van 't begin der 19^e eeuw; Groen van Prinsterer noemt zijn geschiedenis een aardbeving; hij *sarde* het vaderland tot een nieuwe geschiedbeschouwing. Om een Hollander tot een andere meening te brengen, moet je hem *sarren*. – Vóór Bilderdijk katholieke emancipatie beproeven zou onzinnig geweest zijn.

Bilderdijk is daarom groot, omdat hij óók in t' buitenland is geweest! Busken Huet, een oppervlakkige vlinder, ijdelruit met moreel in de schoenen, belangrijk als een eksteroog, is óók in t' buitenland geweest om moppen te schrijven in de Figaro! ~ Bilderdijk was een liederlijke aristocraat, hij verachtte de pummels die geen lange naam hebben, zooals hij, Teisterbant. Het adellijk bloed is in hem gebracht door de franse refugiés. Hij was van Amsterdamse extract, groot stuk menselijk intellect met veel Hollandse hartelijkheid en hardheid.